

Чорна Т., Заєць В.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБОРОТУ ГМО НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ
Національний університет харчових технологій

Сьогодні важко, мабуть, знайти людину, якій взагалі невідоме поняття «трансгени». Трансгенні організми або генетично модифіковані організми (ГМО) є результатом специфічних молекулярно-біологічних та біотехнологічних маніпуляцій [1]. Основна мета створення таких організмів – покращення корисних характеристик організму-донора (наприклад, підвищення стійкості рослини до шкідників, гербіцидів та захворювань).

В природі неможливе використання генетичного матеріалу зовсім іншого роду під час створення організмів. Це і є природним обмеженням будь-яких непередбачуваних наслідків. Проте ГМО створюються шляхом використання генетичного матеріалу не лише різних родів та сімейств, але й різних царств організмів (бактерії, гриби, тварини, рослини). Саме тому можна із впевненістю стверджувати, що ГМО – це абсолютно новий тип організмів, який не існує в природі. Іншими словами, ГМО – це неприродні продукти. І це означає, що до продуктів, одержаних з використанням генетично модифікованих джерел, слід застосовувати термін «нові продукти».

Звичайно, перш ніж впроваджувати до використання «нові продукти» обов'язково слід провести ретельні дослідження, виробити до них специфічне ставлення, тобто застосувати «принцип обережності».

Незважаючи на те, що офіційно трансгенні технології використовуються з 1996 року, сучасна наука знаходиться ще досить далеко від того моменту, коли можна буде з впевненістю стверджувати про безпеку чи небезпеку використання ГМО. Нині ведуться запеклі суперечки щодо використання трансгенів. Захисники ГМО висувують свої аргументи: ГМО дешеві, високоурожайні, стійкі до впливу кліматичних змін та вірусів. Противники наводять такі контраргументи як ризик виникнення алергічних реакцій, формування стійкості організму до антибіотиків, неконтрольоване розповсюдження трансгенів в природі, що може загрожувати біологічному різноманіттю планети тощо. І якщо питання про можливість споживання ГМО людиною все ще залишається відкритим, то загроза для біологічного різноманіття планети у разі виходу трансгенів в навколишнє середовище, достатньо очевидна. Загалом науковці стверджують, що при вирощуванні ГМО виникає три групи ризиків:

- негативний вплив на організм людини;
- негативний вплив на навколишнє середовище;

- глобальні ризики (активізація критичних вірусів, економічна безпека).

Вважається, що найчастіше трансгени зустрічаються в продуктах харчування, вироблених з використанням сої чи кукурудзи. Нині виробниками внесено до реєстру всього 14 видів ГМ-культур: соя, кукурудза, картопля, рис, рапс, пшениця, хлопок, тютюн, цукрові буряки, томати, кабачки, папайя, слива, диня.

Якщо говорити про країни Євросоюзу, де останнім часом проведено велику кількість досліджень стосовно використання ГМО, то влада цих країн віднеслась до новітніх біотехнологій із побоюванням. Дослідження в цих країнах продовжуються, але застосування ГМ-технологій в продуктах харчування з кожним роком все більше обмежується, і навіть забороняється. Дійсно, не так давно у Франції було підписано заборону на використання трансгенів та території всієї країни. Аналогічна ситуація складається в Швейцарії, Австрії, Греції і навіть Польщі. Багато країн Європи виголошують себе «зонами, вільними від ГМО» [2].

Відповідно до офіційних даних, в нашій державі не вирощують ГМО. Проте деякі фахівці аграрної галузі стверджують, що майже 2/3 загального обсягу сої, що вирощується в різних регіонах України, має у своїй основі імпортоване трансгенне насіння, при цьому вітчизняні компанії, які займаються виробництвом продуктів харчування, найчастіше про це навіть не здогадуються. Модифікована соя може міститися в м'ясних, ковбасних, кондитерських виробках, в молочній продукції і навіть в деяких видах косметики.

Звісно, ГМО-продукти, сировина та насіння в Україні будуть розроблятися і розповсюджуватися й надалі, цей процес зупинити вже практично неможливо.

Проте уряд держави, повинен взяти під контроль оборот ГМО на території України шляхом введення відповідних законодавчих та нормативно-правових актів, а споживачеві, як мінімум, дати право вибору, за рахунок введення жорсткого контролю за маркуванням продукції, яка містить в своєму складі ГМО.

В Україні правове регулювання поводження з ГМО здійснюється на підставі ряду законів, серед яких Закони України: «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів», «Про дитяче харчування», «Про захист прав споживачів», «Про якість та безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про основи національної безпеки України», «Про захист населення від інфекційних хвороб», «Про тваринний світ».

Важливим кроком у забезпеченні екологічних прав громадян України є ухвалення Кабінетом Міністрів України постанови №468 «Про затвердження Порядку етикетування харчових продуктів, які містять генетично модифіковані організми або вироблені з їх використанням та вводяться в обіг». Відповідно до зазначеної постанови, харчові продукти з вмістом ГМО або виготовлені з використанням ГМО підлягають обов'язковому маркуванню, якщо вміст ГМО в самому продукті або сировині для нього перевищує 0,9%. У випадку відсутності ГМО в продукті або його вмісті в меншому, ніж зазначено, розмірі, може бути використане маркування "без ГМО", однак така інформація підлягає перевірці Держспоживстандартом. Крім того, харчові продукти, з вмістом ГМО або виготовлені з їхнім використанням і введені в обіг в Україні без маркування, підлягають вилученню з обігу. Слід зазначити, що маркування продукції, що містить ГМО було передбачене кількома наведеними вище законами України. Але проблема полягає в тому, що для виявлення трансгенів в продукції необхідні добре оснащені лабораторії і підготовлений персонал. Цього в Україні практично немає. Наразі існує всього лиш п'ять наукових лабораторій, які здатні виявити ГМО, використовуючи власну технічну базу. Три з них підпорядковані МОЗ та Мінагрополітики, дві – Держспоживстандарту: лабораторії молекулярно-генетичних досліджень ДП «Укрметртестстандарт» та ДП «Вінницястандартметрологія».

За оцінками фахівців, сучасна законодавча база України у сфері регулювання обороту ГМО ще досить далека від ідеалу [3]. І прийняття однієї лише постанови про маркування харчових продуктів проблеми не вирішить. Для того, щоб загальнодержавна система контролю та регулювання почала ефективно працювати, слід прийняти ще велику кількість підзаконних актів, розробити і відпрацювати порядок моніторингу, відповідальності, ліцензування, ввезення в Україну продуктів, що містять трансгени. Крім того, необхідно вирішити питання про заходи безпеки у разі потрапляння ГМО в навколишнє середовище, а

також про економічний захист вітчизняних виробників. Іншими словами, Україні потрібні державні рішення, які насправді направлені на захист життя і здоров'я мільйонів громадян і відповідають національним інтересам.

Генетично-модифіковані рослини: перспективи та проблеми: Доповіді наук. конф.. Ін-т цукрових буряків УААН, 5 листопада 2002 р., м. Київ / УААН; Інститут цукрових буряків; Українське товариство генетиків та селекціонерів ім. М.І.Вавилова / М.В. Роїк (ред.). — К., 2003. — 155с.

Зайчук Т.О. Виробництво екологічно-чистої продукції як стратегічний напрямок розвитку України / Економіка і регіон. — 2009. - №1 (20). — С.100-105.

Пархоменко М.М. Господарчо-правові засоби забезпечення якості продукції в Україні / Економіка та право. — 2009. - №2. — С.19-24.